

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ¹

METHODOLOGICAL FUNDAMENTS OF FORMING SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS OF ARTS IN FOREIGN LANGUAGES ON THE BASIS OF INTERDISCIPLINARY INTEGRATION

У статті здійснено обґрунтування методологічних основ дослідження формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції. Узагальнено, що методологія педагогіки в змістовому аспекті дає змогу співвідносити розуміння й пояснення структури освіти, в тому числі лінгвістичної, зі структурою світу в цілому й буття людини зокрема; прогнозувати напрям розвитку експериментальних освітніх систем; здійснювати проектування й організацію освітнього процесу.

Узагальнено, що сукупність методологічних підходів наукової розвідки не лише віддзеркалює модель авторського бачення, розуміння й інтерпретації явищ, фактів і подій педагогічної дійсності, але є своєрідним науково обґрунтованим вектором цілісного аналізу та пояснення її об'єкта, визначає кут зору на логіку й етапи розвитку дослідження, регламентує вибір й інтерпретацію фактологічного матеріалу тощо.

Констатовано, що методологічною основою для аналізу проблеми формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції є сучасні наукові підходи до наукового пізнання: системний, синергетичний, культурологічний, інтегративний, технологічний та інші. Системний підхід до аналізу сутності загальнокультурної та професійної підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови визначає необхідність єдності та взаємодії різних складників досліджуваного процесу, визнання безперервного інтелектуального, творчого й професійного розвитку особистості протягом усього життя в напрямі опанування соціокультурними компетенціями. Синергетичний підхід потребує опори на систему знань про індивідуальні особливості студентів, індивідуальні стилі суб'єктів освітнього процесу, прогнозування впливу на них інноваційних освітніх технологій, що сприятиме підвищенню успішності формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції. Використання культурологічного підходу до обґрунтування теоретико-методологічних основ формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції зумовлено специфікою сучасної соціокультурної ситуації.

Ключові слова: методологічні основи, підхід, методологія, соціокультурна компетентність, бакалаври іноземної мови, студенти.

The article substantiates the methodological foundations of the study of forming socio-cultural competence of future bachelors of arts in foreign languages on the basis of interdisciplinary integration. It is generalized in the article that the methodology of pedagogy in the substantive aspect allows to correlate the understanding and explanation of the structure of education, including linguistic aspect with the structure of the world in general and human existence in particular, to predict the direction of development of experimental educational systems and to design and organize the educational process.

It is concluded that the set of methodological approaches of scientific intelligence not only reflects the author's vision, understanding and interpretation of phenomena, facts and events of pedagogical reality, but also acts as a kind of scientifically based vector of holistic analysis and explanation of its object, determines the stages of research development, regulates the selection and interpretation of factual material, etc.

It is stated that the methodological basis for the analysis of the problem of forming sociocultural competence of future bachelors of arts in foreign languages on the basis of interdisciplinary integration are modern scientific approaches to scientific knowledge: systemic, synergetic, cultural, integrative, technological and others.

A systematic approach to the analysis of the essence of general cultural and professional training of future bachelors of arts in foreign languages determines the need for unity and interaction of different components of the research process and for recognition of continuous intellectual, creative and professional development of personality throughout life towards mastering sociocultural competencies.

The synergetic approach requires reliance on the system of knowledge about individual characteristics of students, individual styles of subjects of the educational process, forecasting the impact of innovative educational technologies on these subjects, which will increase the success of sociocultural competence of future bachelors of arts in foreign languages on the basis of interdisciplinary integration.

The use of cultural approach to substantiate the theoretical and methodological foundations of forming sociocultural competence of future bachelors of arts in foreign languages on the basis of interdisciplinary integration is due to the specifics of the current sociocultural situation.

Key words: methodological fundamentals, approach, methodology, sociocultural competence, bachelors of arts in foreign languages, students.

УДК 378:67/78:67;5/5
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-2.29>

Фодор К.Й.,
аспірант кафедри педагогіки
Мукачівського державного університету,
викладач
Закарпатського угорського інституту
імені Ференца Ракоці II

¹ Статтю написано за сприяння програми Колегіум Талантум (Угорщина, 2019 р.).

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Система освіти України, як і будь-якої іншої країни, має відповідати сучасному рівню розвитку суспільних відносин, а тому потребує постійного вдосконалення. Прагнення України до інтеграції в європейський освітній простір обумовлює необхідність розв'язання комплексу задач, пов'язаних із підготовкою висококваліфікованих фахівців зі знанням іноземної мови, зокрема майбутніх бакалаврів іноземної мови. Одним з актуальних завдань нині є формування соціокультурної компетентності студентів цієї спеціальності. Організація наукового дослідження з формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції потребує конкретизації методологічних основ наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Концептуальні ідеї нової стратегії фахової підготовки студентів у закладах вищої освіти (далі – ЗВО), теоретико-методологічні та прикладні проблеми освітньо-педагогічної прогностики активно розробляються такими науковцями, як В. Вольнова [1], М. Максимець [4], С. Мельник [5], Є. Подольська [6], Г. Саволайнен [7; 8], Л. Смірнова [9], Т. Фоменко [10], А. Хом'як [11], Н. Чернуха [12], С. Шехавцова [13] та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Різноманітність і багатогранність досліджень, присвячених формуванню компетенцій і компетентностей, вирізняються незаперечною науковою цінністю і практичною значущістю. Однак залишаються невирішеними проблеми формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови. Основними причинами є недостатність методик, спрямованих на використання інформаційного потенціалу дисциплін циклу професійної підготовки, дефіцит накопиченого міждисциплінарного професійно орієнтованого матеріалу, апробованого в лінгвістичному ЗВО, короткочасність педагогічної практики тощо.

Мета статті. Окреслені проблеми зумовлюють мету статті – обґрунтування методологічних основ дослідження формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Методологія педагогіки в змістовому аспекті дає змогу співвідносити розуміння й пояснення структури освіти, в тому числі лінгвістичної, зі структурою світу в цілому й буття людини зокрема; прогнозувати напрям розвитку експериментальних освітніх систем; здійснювати проектування й організацію освітнього процесу. Результати осмислення методологічних проблем формуються в межах тих чи інших методологічних підходів.

У філософському тлумаченні термін «підхід» використовується для позначення сукуп-

ності ідей, принципів, методів, що лежать в основі розв'язання певних проблем. За словами таких сучасних науковців, як М. Максимець [4], С. Мельник [5], Є. Подольська [6] та інших, підхід – це методологія вирішення проблеми, що розкриває основну ідею дослідження, соціально-економічні, філософські, психолого-педагогічні передумови, цілі, принципи, етапи досягнення педагогічних цілей. Методологічний підхід в освіті розглядається як система принципів і методів вивчення, проектування й організації освітнього процесу [8, с. 70], що сконструйована з урахуванням загальних і спеціальних закономірностей і законів взаємодії елементів освітнього процесу для врегулювання функціонування певної сфери буття студентів.

До аналізу категорії «підхід», на думку Г. Саволайнен, науковці зазвичай вдаються в період інтенсивного розвитку теоретичного знання про той чи інший вид діяльності. До ХХ ст. характеристики підходів обговорювалися у зв'язку з ретроспективним запереченням будь-якої теорії або використовувалися як аргументи в суперечці (номіналізм – реалізм) [8, с. 25]. У ХХ ст. методологізація наукового знання детермінувала конструювання різних методологічних підходів (феноменологія, екзистенціалізм, структуралізм, наукова організація праці тощо). Нині в конкретних науках розробляються різні підходи, де вони або змінюють один одного як етапи розвитку явищ/процесів (наприклад, революційна зміна освітніх парадигм), або співіснують, не порушуючи дисциплінарної цілісності, але створюючи поліпредметність у межах однієї дисципліни [3].

У сучасній вітчизняній педагогіці визнається той факт, що сукупність методологічних підходів наукової розвідки не лише віддзеркалює модель авторського бачення, розуміння й інтерпретації явищ, фактів і подій педагогічної дійсності, але також є своєрідним науково обґрунтованим вектором цілісного аналізу й пояснення її об'єкта, визначає бачення логіки й етапів розвитку дослідження, регламентує відбір й інтерпретацію фактологічного матеріалу тощо.

Методологічними основами для аналізу проблеми формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції є *сучасні підходи* до наукового пізнання: системний, синергетичний, культурологічний.

Системний підхід до аналізу сутності загальнокультурної та професійної підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови визначає необхідність єдності та взаємодії різних складників досліджуваного процесу, визнання безперервного інтелектуального, творчого й професійного розвитку особистості протягом усього життя в напрямі опанування соціокультурними компетенціями.

Синергетичний підхід потребує опори на систему знань про індивідуальні особливості студентів, індивідуальні стилі суб'єктів освітнього процесу, прогнозування впливу на них інноваційних освітніх технологій, що сприятиме підвищенню успішності формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції. Це вимагає більш плідного вивчення, класифікації, розроблення та впровадження інноваційних освітніх технологій у навчальний процес. Основу методичних положень можуть становити такі компоненти: механізм виявлення індивідуальних здібностей студентів; здатність викладачів до впровадження інноваційних освітніх технологій у світлі Болонського процесу; дидактична орієнтація на мотивоване ставлення студентів до нового; тести оцінювання результатів діяльності; схема управління впровадженням інноваційних технологій згідно з європейськими освітніми вимогами;

Використання культурологічного підходу до обґрунтування теоретико-методологічних основ формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції зумовлено специфікою сучасної соціокультурної ситуації. Спеціаліст у тій чи іншій фаховій галузі розглядається як людина культури, що сконцентрувала в собі всі культурні досягнення людства. Інструментально-нормативна модель підготовки майбутніх лінгвістів іноземної мови сьогодні має бути замінена культурно-творчою моделлю [8, с. 71].

Так, Є. Подольська зазначає, що під час підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови необхідно застосувати *концептуальний підхід*, який передбачає такі напрями, як-от:

1) орієнтація сучасного навчання на національні й загальнолюдські цінності, гармонія стосунків людини й навколишнього світу, суспільства й природи;

2) креативна співпраця педагога й студента з метою формування та розвитку можливостей постійного духовного самовдосконалення, максимального розвитку лінгвістичних, перекладацьких нахилів і здібностей під час опанування спеціальністю;

3) формування мовознавчого світогляду, належне ставлення до рідної та інших мов;

4) структурування знань як засобу цілісного розуміння й пізнання світу;

5) практичне оволодіння мовою й перекладом згідно з потребами сьогодення;

6) культура спілкування рідною й іноземними мовами в комунікативних актах у всіх сферах громадського й особистого життя;

7) інтеграція науки й практики перекладу тощо [6, с. 113].

Методологічні основи підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови у світлі Болонського

процесу поєднують базові загальні вміння та навички для майбутніх фахівців, які розподіляють на такі типи: *навчально-організаційні* (способи виконання всіх складників навчальної діяльності, способи самостійного переходу від одного етапу роботи до іншого, способи зовнішньої організації своєї навчальної роботи); *навчально-інтелектуальні* (способи розумової діяльності, постановки й вирішення проблем, логічного мислення); *навчально-інформаційні* (оволодіння методами й прийомами самостійного здобуття знань, нової додаткової інформації та їх збереження), *навчально-комунікаційні* (способи побудови нових знань за отриманою інформацією) [12, с. 7].

Приєднання України до Болонського процесу потребує певних змін у роботі під час підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови, зокрема й у напрямі формування соціокультурної компетентності студентів:

1. Посилюється роль самостійної й самоосвітньої роботи студентів, впроваджуються міні-навчально-дослідні проекти. Вони є новою формою оптимізації позааудиторної роботи, елементом індивідуальної освітньо-професійної програми студентів і засобом кредитно-модульного навчання у ЗВО [7].

2. З'являються нові суспільні вимоги щодо навчання іноземної мови не лише як способу спілкування, а й для формування багатомовної особистості, яка ввібрала б у себе цінності рідної й іноземної культури, була б підготовлена до міжкультурного спілкування. Водночас професійна підготовка майбутніх бакалаврів іноземної мови передбачає засвоєння студентами не лише іншомовної техніки спілкування, але й позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування та взаємодії (матеріальні духовні умови життя відповідних народів і країн, особливостей їхньої історії, культури, суспільно-політичного устрою, політичної системи тощо) [8, с. 210].

3. Важливим моментом у сучасних умовах формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови є підготовка студентів як *майбутніх лідерів*. Це потрібно для:

- розширення навчальних, соціальних й економічних зв'язків, інтеграції різних традицій і культур;

- внесення в сучасне суспільство позитивних змін, які безпосередньо залежать від активності, конкурентоспроможності молодих людей, їхньої здатності боротися, перемагати, будувати кар'єру (і ЗВО є тим осередком, що готує таку молодь);

- максимальної реалізації внутрішнього потенціалу майбутнього фахівця в пізнанні власних якостей, у тому числі й лідерських; набуття професійної майстерності, досвіду творчої діяльності [4].

Таким чином, виявлення й розвиток лідерських якостей у студентів сприяє позитивній мотивації до саморозкриття майбутніми бакалаврами іно-

земної мови власних здібностей, підвищенню якості засвоєння професійних знань і сформованості інтелектуальних умінь [5, с. 9].

Одним із перспективних напрямів підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови є інтегративний підхід до розроблення навчально-методичних матеріалів, який є основою міждисциплінарної інтеграції. З розвитком теорії та практики використання інтегративного підходу зусиллями науковців і педагогів-практиків запроваджується система інтегративно-предметного навчання, окреслюються принципи міждисциплінарної інтеграції, як-от:

- орієнтація навчання на сьогоденні вимоги суспільного розвитку;
- формування цілісної системи знань, єдиної картини світу, наукового світогляду;
- поєднання інтегративного й диференційованого підходів до навчання;
- безперервність освіти та її вихід на рівень професійної освіти [2].

Під міждисциплінарною інтеграцією нині розуміємо взаємне проникнення змісту різних навчальних дисциплін і створення єдиного освітнього соціокультурного середовища шляхом використання інноваційних педагогічних методів, засобів і організаційних форм навчання, що складають основу інтерактивних технологій і забезпечать формування високого рівня соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови. Цілісний, інтегративний характер формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції визначається також і технологічним підходом до опанування навчальних дисциплін, що передбачає визначення очікуваних результатів навчання, зумовлених його цілями, і базується на обґрунтуванні змісту навчання, виборі педагогічно доцільної структури (послідовності) вивчення змісту, засобів досягнення, контролю часу та рівня оволодіння студентами відповідним досліджуваним феноменом.

Виокремлені наукові підходи в контексті дослідження реалізуються комплексно, доповнюються і складають методологічні основи наукової розвідки.

Висновки. Соціокультурна компетентність майбутніх бакалаврів іноземної мови є професійно-особистісною характеристикою, яка виявляється в характері суб'єктивності студента в навчально-професійній діяльності, забезпечує його готовність і здатність виконувати професійні функції відповідно до поставлених стандартів і вимог; бажання й уміння створювати нову професійну реальність на рівні цілей, змісту технологій, а також розуміння й цілісне бачення майбутнім фахівцем змісту професійної освіти й конкретної ситуації в ньому як гуманітарного феномена. Методологічними основами дослідження визначено сукупність наукових підходів, що пояснюють особливості організації авторської наукової розвідки.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо в окресленні особливостей організації педагогічного експерименту формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови в умовах оновлення педагогічної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вольнова Л.М. Соціокультурна компетентність як складова підготовки студентів – майбутніх фахівців системи діяльності «людина – людина». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2009. Вип. 28 (52). С. 137–145.
2. Закір'янова І.А. Динаміка соціокультурної компетентності майбутніх педагогів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2002. Вип. 21. С. 183-Закір'янова І.А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2006. 23 с.
3. Максимець М. Формування соціокультурної компетенції в процесі вивчення іноземної мови. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2006. Вип. 21. С. 211–218.
4. Мельник С.А. Інтегрований урок як засіб формування загальнокультурної компетентності учнів основної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків. 2010. 20 с.
5. Подольська Є.А. Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті : монографія. Харків : Вид-во НФАУ : Золоті сторінки, 2002. 236 с.
6. Саволайнен Г.С. Модель соціокультурної компетентності преподавателя высшей школы. *Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета им. академика М.Ф. Решетнева*. 2006. Т. 3. С. 159–162.
7. Саволайнен Г.С. Социкультурное взаимодействие в образовательном процессе педагогического вуза и школы : обновление содержания, технологий подготовки и мониторинга : монографія. Красноярский гос. пед. университет им. В.П. Астафьева. Красноярск, 2005. 316 с.
8. Смірнова Л.Л. Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2010. 20 с.
9. Фоменко Т.М. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Вип. 42. С. 149–156.
10. Хом'як А.П. Педагогічні технології формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2010. 20 с.
11. Чернуха Н.М., Мурзіна А.В. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2009. № 9 (172). С. 165–173.
12. Шехавцова С.О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2009. 20 с.